

ISMO BJÖRN

FT, Erikoistutkija

Itä-Suomen yliopisto,

Karjalan tutkimuslaitos

PIRJO PÖLLÄNEN

YTT, Tutkija

Itä-Suomen yliopisto,

Karjalan tutkimuslaitos

Koronteeni ja maaseutu

Korona ja koronteeni koskettavat koko Suomea ja muokkaavat yhteiskuntaa. Koronakevät 2020 suorastaan pakottaa pohtimaan maaseutualueiden ja kaupunkiseutujen välistä suhdetta uusista (tai ainakin vähemmän keskustelluista) näkökulmista. Mediassa on jo pohdittu koronapandemiaa aluepolitiikan ja maaseudun näkökulmasta. Muuttoliiketutkijat povaavat koronakriisin seurauksena aluepolitiikkaan 2020-luvun Nurmijärvi-ilmiötä. Maaseudun näkökulmasta maailmaa tarkkaileva tutkija innostuu: avaako koronakriisi uusia potentiaalisia selviytymisen ja hyvän elämän paikkoja myös laajemmin suomalaiselle maaseudulle? Kaupunki- ja kasvukeskukset suuntautuneet tutkijat näyttävät kuitenkin muutaman pohdinnan kautta päätyvän siihen, että aluepolitiikka, ja sen vanavedessä asuntopolitiikka, jatkaa Suomessa lopulta edelleen nykyistä kehityskulkua. Tämä kehityskulku voimistaa kaupungistumista ja kasvattaa erityisesti pääkaupunkiseutua. Median suosimat ja siteeratuimmat muuttoliiketutkijat eivät koronasta huolimatta luo uskoa suomalaiseen maaseutuun ja sen edustamaan elämäntapaan.

Maaseutua on monenlaista – eikä kaikki maaseutu ole samanlaista

Nurmijärvi ei edusta maaseutua kaikille 5 miljoonalle suomalaiselle. Kaikille se ei kelpaa edes kakkosasunnon tai kesämökin tonttimaaksi. Juuret,

mökki ja sen myötä elämä on jossain muualla. Pertille se on piilopirtti pohjoiskarjalaisen järven saarella, Liisalle ja Erkille sitä edustaa kainuulaisen vaaran laella sijaitseva sukutalo ja Takalan perheen ”koti” on aina Peräpohjolan jokilaakson avara maisema. Maaseutua on Suomessa monenlaista, ja siitä kertovat omalla tavallaan nämä tiedotusvälineiden esittelemät henkilökuvat. Nykyajattelussa pääkaupunkiseudun läheinen maaseutumainen alue tai muu kasvukeskusten läheisyydessä sijaitseva maaseutu edustaa vaurautta, hyviä palveluita, sijoittamisen näkökulmasta järkevää asumiskohdetta, toisin sanoen aluetta, jossa asuntojen (kiinteistöjen) arvo säilyy tai peräti kohoaa. Sen ääripäänä esitettävä Pohjois-Karjala ja sen eri osat puolestaan edustavat arjen turvallisuutta, eläkeikäisen uusmaalaisen ”kakkosasuntoa” tai kesämökkiseutua. Pohjois-Karjalassa ja yleensä suurimmassa osassa Suomea kiinteistöt eivät ole sijoituskohteita, ne ovat ihmisten asuinsijoja, arkielämän turvallisia paikkoja, joissa asutaan ympäri vuoden, osa-aikaisesti, jatkuvasti tai kenties vain kesäisin, ja niitä ylläpidetään ja kunnostetaan hyvää elämää varten – ei sijoitusmielessä.

Korontenikeväänä 2020 tämä toisenlainen suomalainen maaseutu (maaseutuluokituksen mukaan myös syrjäinen maaseutu) nosti yllättäen arvoaan, sillä sen nähtiin antavan suojan, arkista turvaa. Siitä muodostui turvallisen arjen kotipesä, jonne moni Uudellamaalla asuja halasi etenkin rajan ollessa kiinni.

Arjen turvallisuutta hajautetusta palveluverkostosta ja maaseudun elämänrytmistä

Tunne ja kokemus maaseudusta arjen turvallisuutta tuottavana paikkana johtuu monesta tekijästä. Jotkut palaavat vanhoille kotiseuduilleen, juurille, toisilla on tarve päästä katsastamaan kesämökkinsä tilanne talven jäljeltä, monelle maalla sijaitseva kakkosasunto tai kesämökki tarjoaa arkista tekemistä. Siellä on tilaa halkoholistille ja hortoilijalle. Syrjäinen maaseutu on monipuolinen elämänpiiri, jossa arjen askareet ja vapaa-ajan vietto kietoutuvat toisiinsa luonnollisesti ja pakosta: jos kotitalon pääasiallinen lämmitysmuoto on puulämmitys, niin on takuvarmaa, että polttopuiden tekeminen on keskeinen osa arkea. Mitä tahansa Suomen kolkkaa havainnoimalla voisi melkein väittää, että koronteeni on vaikuttanut maalla-asujan arjen rytmiin lopulta vain vähän – paljon vähemmän kuin kaupungissa asujaan, joka on tottunut kaupallisiin palveluihin arjes-

saan niin harrastusten kuin arjen askareita helpottavien palveluiden kautta. Kaupungin arkea rytmittävät työ, kauppa ja kulutus.

Maaseutumaiset alueet, myös niin sanottu syrjäinen maaseutu saattavat tuntua turvallisilta myös siksi, että vaikka tässä vaiheessa on mahdotonta antaa täsmällistä tietoa koronapandemian vaikutuksista, näyttää siltä, että tauti on pysynyt paremmin kurissa harvaanasutuilla ja maaseutumaisilla paikkakunnilla kuin tiiviisti rakennetuissa kaupungeissa. Vaikka tässä vaiheessa voidaan vain arvioida koronan vaikutuksia ja pohtia mahdollisia vaihtoehtoja, niin terveydenhuollon, taudin leviämisen ja kurissa pitämisen näkökulmasta maantieteellinen etäisyys, väljyys ja hajauttaminen, ja muunkinlainen, esimerkiksi terveydenhuoltoyksiköiden hajauttaminen, on näyttänyt toimivalta ratkaisulta. Näin ollen voidaan väittää, että vaikka usein katsotaan keskittämisen olevan toimivin ja tehokkain tapa selvitä tilanteesta kuin tilanteesta, niin koronankaltaisissa uusissa ja yllättävissä tilanteissa pienemmät yksiköt ovat sittenkin ketterämpiä kuin suuret keskitetyt yksiköt. Tämä pätee sellaisten peruspalveluiden kuten koulujen ja terveydenhuoltoyksiköiden kohdalla.

Tällä kertaa uhka on virus. Eri puolilta maailmaan saadut kokemukset osoittavat, että mitä suuremmissa ja tiiviimmissä sumpuissa ihmiset elävät, sitä tehokkaammin tauti leviää ja tekee tuhojaan. Tämä havainto on syytä ottaa huomioon myös suomalaisessa aluepolitiikassa ja edelleen vellovassa SOTE-keskustelussa. Nyt on aika analysoida, onko syytä keskittää vai sittenkin pohtia tarkemmin, millä taajuudella terveystakeskuksia, sairaaloita ja erikoissairaanhoidon yksiköitä ylläpidetään. Kustannuslaskelmissa on hyvä ottaa huomioon koronapanepidemian kaltaisten kriisien ennaltaehkäisy. Suuriin yksikköihin keskitettyä sairaanhoitoa kustannustehokkaampaa on ylläpitää laajaa koko maan ja kaikki sen alueet kattavaa SOTE-palveluiden verkostoa. Kriisitilanteissa hajautettu järjestelmä suojaa ainakin osan laitoksista.

Terveyspalvelujen näkökulmasta katsoen on selviö, että mitä lähempää ja mitä pienemmissä yksikössä kukin saa tarvitsemaansa palvelua (peräti lähipalvelua), sitä vähemmän hän pandemiassa pystyy potentiaalisena taudinkantajana levittämään tautia. Erityisesti SOTE-palveluiden kohdalla tämä pitää paikkaansa. Yliopistollisia tai aluesairaloita pienemmät ja ketterämmät yksiköt voivat myös muuntautua palveluntarjonnassa helpommin – esimerkiksi järjestää lääkäreiden, hoitajien, näyttöentajien kotikäyntejä sen sijaan, että potilas-asiakas matkustaisi johonkin kaukaiseen suuryksikköön hakemaan näitä palveluita. Maailmalta on

kuulunut, että esimerkiksi Siperiassa terveydenhoito on tehnyt iäkkäiden yksinasujien luokse kotikäyntejä myös ennalta-ehkäisevästi, ja ainakin pandemian alkuvaiheessa Espanjassa lääkärit kävivät epäiltyjen sairastuneiden kodeissa sen sijaan, että sairastuneet olisivat tulleet terveysasemille muita tartuttamaan.

Miten tästä eteenpäin – onko kaupungistumiselle vaihtoehtoja?

Suomalainen maaseutupolitiikka tarvitsee suunnan muutoksen. Maaseutalueet pysyvät kunnossa ja tarjoavat turvaa edelleen, jos huolehditaan siitä, että julkiset palvelut toimivat ja että ne tuotetaan lähipalveluina (omalla kylällä tai kuntakeskuksessa), ja yksityiselle toiminnalle annetaan hyvät puitteet. Tähän voitaisiin suunnata tarjoamalla esimerkiksi verohuojennuksia maaseudun palveluyrittäjille.

Koronakriisin seurauksena maaseutu esiintyy potentiaalisena arjen ja elämän paikkana myös monelle sellaiselle, jolla ei ole henkilökohtaista kosketusta maaseutuun. Tuntuu ja näyttää, että maaseutu tuottaa arjen turvallisuutta. Sen osoittivat Uudenmaan rajojen sulkemisen aikana esiin tulleet halut hakeutua maalle kriisiä turvaan, maaseudun arjen ympäristöön. Maaseudun painoarvoa tulevat nostamaan myös kaupunkia halvemmat elinkustannukset. On oletettavaa, että koronakriisin seurauksena, talouden heiketessä, yksilöiden ja perheiden toimeentulo pakostikin kärsii. Maaseudun halvemmat elinkustannukset voivat olla kiinnostava mahdollisuus monelle yksilölle ja perheelle. Koronakriisin myötä meillä on menossa myös suuri kenraaliharjoitus etätyöstä – ja monen asiantuntijan työ on jo siirretty myös maaseutualueille. Helsingin yliopiston professori pitää etävastaanottoaan Sodankylässä.

Olemmekin sitä mieltä, että nyt suomalaisen yhteiskunnan kehittämisessä keskittämisen–hajauttamiskeskustelu on syytä ottaa uudelleenarvioinnin kohteeksi. Keskustelu on ulotettava kaikille sosiaali- ja terveydenhuollon osa-alueille ja myös tätä laajemmalle. On aika kysyä, mikä on järkevä koulukeskusten koko. Minkä kokoiset päiväkodit ovat turvallisia? Kuinka hajautettu terveyskeskus- ja sairaalaverkko tarvitaan?